

Upravljanje državnega premoženja - še vedno prvorazredni problem.

Običajno vključujemo v podjetniško organizirano državno premoženje (DP) naložbe države v gospodarsko infrastrukturo (ceste, železnice, energetika,..) pa tudi v nekatera druga podjetja in banke, s katerimi država podpira svoj strateški razvoj. Upravljanje tega premoženja je izjemno pomembno. Če se ga namreč slabo upravlja, se to predvsem odraža v dveh škodljivih oblikah, to je v razvojnem zaostajanju države ter v razbohotenem klientelizmu in korupciji. Slabo upravljanje DP je zato za državo zadnje, kar bi si smela privoščiti, če naj deluje v korist večine svojih državljanov. Pa pogledjmo, kako je s tem pri nas.

Eden naših najbolj aktivnih ekonomistov Jože P. Damijan je pred dnevi (29.12.2017) na svojem blogu (Damijan blog) objavil aktualno analizo o tem, kako upravljamo DP. V njej najprej ugotavlja, da ima Slovenija, citiram, »...daleč najboljši sistem korporativnega upravljanja družb v državni lasti v Evropi....., saj ta presega vse standarde, ki nam jih je v letu 2009 v svojih priporočilih predpisal OECD«. A žal, ugotavlja Damijan, je ta sistem odličen samo na papirju. V praksi namreč deluje tako, da o osebah, ki obvladujejo ključne vzvode upravljanja DP (predvsem nadzorni svet Slovenskega državnega holdinga ter uprava slabe banke - DUTB), odloča vsakokratna vlada, njeni člani pa pri tem splošne interese praviloma podrejajo posebnim interesom, katerih nosilci so največkrat razne klientelistične naveze. Kot enega zadnjih primerov, kako problematično deluje ta sistem v praksi, Damijan navaja nedavni teater v zvezi z zamenjavo vodstva Luke Koper.

Da je naše upravljanje DP vse prej kot dobro, nekateri ekonomisti že dlje časa izpostavljajo kot enega osrednjih problemov države. Oglejmo si konkretnije, kje in kako smo si po letu 2004 z njim naredili še posebno veliko škode. Vsebinsko lahko te primere razvrstimo v več skupin, recimo v naslednje:

- Vprašljiva privatizacija v obliki menedžerskih prevzemov podjetij, ki smo jo po letu 2004 izvajali po usmeritvah in aktivni podpori takratne vlade. Njen rezultat je bil propad več večjih podjetij, močno povečana zadolženost državnih bank v tujini ter splošna okrepitev pohlepa kot motiva poslovnih odločitev.
- Organiziranost upravljanja DP. Največ ga upravlja Slovenski državni holding in tako je predsednica njegove uprave posredno odgovorna za poslovanje Slovenskih železnic, Nove ljubljanske banke, Luke Koper in še več deset drugih, za državo pomembnih podjetij. Gre za poslovni sistem, ki ga je objektivno težko dobro upravljati, kar tudi ni bil njegov prvotni namen, saj smo ga pred leti po navodilih tujine ustanovili predvsem z nalogo, da z njim pospešimo razprodajo DP. Če potem s sestavo njegovega nadzornega sveta še zagotovimo primerno varovanje »posebnih« interesov, vezanih na DP, so ustvarjeni zadostni pogoji za razvoj številnih kanalov, po katerih se državo siromaši.
- Za državo cenovno največkrat neugodna prodaja strateških podjetij kupcem iz tujine. Primeri za to so prodaje Mercatorja, ljubljanskega letališča, Heliosa, Nove kreditne banke Maribor.
- Draga in tudi sicer problematična sanacija državnih bank, ki smo jo izvedli leta 2013.
- Izrazito neučinkovito izvajanje večjih infrastrukturnih projektov. Lep primer za to je še vedno vroča zgodba »TEŠ 6« ter teater, ki ga že lep čas spremljamo v povezavi z namero, da bomo Luko Koper železniško bolje povezali s Sežano.

Posledice slabega upravljanja DP so večplastne. Naj izpostavim pomembnejše. Ena njih se kaže tako, da smo po letu 2008 razvojno stagnirali ali celo nazadovali in se tako sedaj uvrščamo med države EU, ki so v tem obdobju po ustvarjenem BDP na prebivalca za povprečjem EU najbolj nazadovale. Naslednja posledica je močna zadolženost države v tujini; njen javni dolg znaša sedaj dobrih 30 milijard evrov (okoli 15.00 eur na prebivalca), kar je 20 milijard več, kot ga je bilo leta 2008. Kot tretje je primerno omeniti, da je Slovenija v veliki meri zapravila svojo suverenost, kar se med drugim lepo potrjuje v prosjačenju, da nam EU časovno nekoliko odloži izvedbo njene zapovedi o prodati NLB, pri čemer je bila ta zapoved močno problematična. In kot zadnje, neučinkovito upravljanje DP se tudi v našem primeru potrjuje kot odlično gojišče klientelizma in korupcije; tako povzročena škoda je še posebno resna, saj nam bo tudi v naprej močno otežila zadovoljiv gospodarski razvoj. Res je, da je vse našeto pretežno posledica splošno slabega upravljanja države, nekaj je po letu 2008 prispevala tudi splošna finančna kriza, a je delež, ki ga ima pri tem nazadovanju upravljanje DP, slej ko prej prevladujoč.

Opozorila, da pri upravljanju DP potrebujemo spremembe, politika preprosto presliši. Lani spomladi pa smo imeli priložnost spoznati, kako enotno delujejo politične in druge interesne naveze, če se že pojavi kaj takega, kar bi lahko sedanji sistem upravljanja DP ogrozilo. Naj ne bo odveč, če temu primeru namenim nekaj več besed, saj lepo kaže, da od politike ne gre pričakovati za večino koristnih sprememb v upravljanju države, če jo v to ne bo prisilila civilna družba.

Že nekaj let je pri nas osrednje vozlišče slabega upravljanja DP nadzorni svet (NS) Slovenskega državnega holdinga (SDH). Njegovo sestava je, kot rečeno, rezultat kupčkanja vodilnih politikov, ki oblikujejo vsakokratno vladajočo koalicijo. Za boljše upravljanje DP je zato ključnega pomena, da se politiko omeji pri določanju sestave NS SDH in se pomemben del teh njenih pristojnosti po nemškem vzoru prenese na druge nosilce splošnih interesov. Tega, za naše razmere drznega projekta, se je pred časom lotila civilna družba (konkretno: Zveza sindikatov..., Zveza upokojujencev..., Zveza mladih..., Sinteza). Pri njegovi izvedbi si je uspela zagotoviti tudi podporo dveh koalicijskih strank (SD in DESUS), pri čemer se je predvsem sodelovanje stranke SD pokazalo za korektno in plodno.

Zaključni rezultat gornjega projekta je bil, da je stranka SD marca lani v parlamentarno proceduro vložila predlog sprememb Zakona o SDH, s katerim naj bi se prednostno uveljavilo pravkar omenjeno spremembo sestave njegovega NS. In kaj je sledilo? Še isti dan je pristojna predstavnica stranke SMC javnost obvestila, da njena stranka predlaganim spremembam odločno nasprotuje. Za tem sta se s skupno izjavo oglasila Združenje nadzornikov Slovenije (ZNS) in Gospodarska zbornica Slovenije (GZS), s katero sta javnost obvestila, da je korporativno upravljanje DP v Sloveniji tako dobro urejeno (na papirju je res, kot pravi Damijan), da ne potrebuje nobenih sprememb. In potem je dal še Erjavec, predsednik stranke DESUS, vedeti, da predlaganih sprememb ne podpira. Zadeva je bila s tem zaključena in potrebe po boljšem upravljanju DP se v politiki od takrat več ne omenja.

Spričo tega, da je obravnavano upravljanje resen problem, se je vredno vprašati, zakaj osebe, ki so odgovorne za sistemsko ureditev tega področja, tako dosledno nasprotujejo njegovim izboljšavam. Naj začnem pri ZNS. To združenje se po eni strani očitno zadovoljuje s tem, da smo upravljanje DP formalno (na papirju) dobro uredili. Da ta ureditev v praksi povsem izmaličeno deluje, njegove ključne osebe očitno spregledajo ali pa jim odlična forma, ki pa dopušča bogate zlorabe, celo ustreza; slednje utegne veljati vsaj za prvega človeka tega združenja (je predsednik Združenja in predsednik njegovega upravnega odbora), ki v javnosti velja za izjemno vplivnega človeka, ko gre za vprašanja s področja DP.

Zakaj je GZS smatrala za potrebno, da aktivno sodeluje pri blokadi omenjenih sprememb Zakona o SDH, je težje razumeti. To še tem prej, ker je zbornica nekaj časa pri projektu aktivno sodelovala, nenadoma pa je prišlo do preobrata in se je vplivno pridružila njegovim nasprotnikom.

Posebej velja omeniti še DESUS oziroma njegovega predsednika. Osebnost sem prepričan, da bi ta v dobro upokojujencev bistveno več storil, če bi obravnavano spremembo Zakona o SDH podprl, kot jim pomaga s svojimi verbalnimi predlogi za večanje pokojnin, ki so prepoznavno predvsem namenjeni pridobivanju volilnih glasov. Žal je v obravnavanem primeru povsem odpovedal in srečo ima, da ga upokojujenci ne spregledajo in so še vedno pripravljeni njegovo stranko na volitvah v dostojnem številu podpreti.

Največ zaslug za to, da še naprej tako dosledno vzdržujemo slabo upravljanje DP, pa ima nedvomno predsednik vlade. Verjamem, da to njegovo ravnanje ni odraz osebnih interesov, pač pa je prej posledica nezadostnih vodstvenih izkušenj, še predvsem izkušenj iz gospodarstva. Zato nedvomno težje vrednoti škodljivost tega, kako sedaj ravnamo z DP in se slej ko prej predvsem opira na mnenja svojih ožjih svetovalcev, ki pa mu očitno slabo svetujejo. Vse to pa ne zmanjšuje njegove odgovornosti za škodo, ki jo bo država v času njegovega mandata utrpela zaradi razlogov, ki jih tu obravnavamo; res pa je, da je škoda nedvomno manjša, kot so jo po letu 2004 povzročili njegovi predhodniki.

Upravljanje DP ostaja tako pri nas še naprej akuten problem. Politika se njegovega razreševanja očitno ne bo lotila, če se je v to ne bo prisililo. Potrebne pritiska nanjo pa objektivno ne more nihče izvesti učinkoviteje kot močna in dobro organizirana civilna družba. Ta je lani z omenjenimi spremembami Zakona o SDH nekaj takega že poskušala, a žal ni bila uspešna. Če prvič ni šlo, to ne sme biti razlog, da se ne poskuša znova. Za uspeh pa je seveda potrebno, da javnost prepozna, v čem je problem in temu naj bi skromno prispeval tudi ta zapis.